

Dersim'in Yaban Bitkileri ve Büyülü Dünyası

*The Wild Plants
and
Magical World of Dersim*

Ali Tiyar Gök

hayykitap

DERSİM'in YABAN BİTKİLERİ ve BÜYÜLÜ DÜNYASI

*THE WILD PLANTS
and
MAGICAL WORLD of DERSİM*

Ali Tiyar Gök

Hayykitap - 1039

DERSİM'in YABAN BİTKİLERİ ve BÜYÜLÜ DÜNYASI

Yazar
Ali Tiyar Gök

Sponsor
Murat Bozankaya

Editör
İbrahim Demir

Kapak Foto
Akın Gedik

Kapak ve Sayfa Tasarımı
Bora Yücelen

Tercüme
Delta Consultancy

ISBN: 978-625-8222-86-9
1. Baskı: İstanbul, Aralık 2023

Baskı: Yıkılmazlar Basım Yay.
Prom. ve Kağıt San. Tic. Ltd. Şti.
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B
Güneşli - İstanbul
Sertifika No: 45464
Tel: 0212 630 64 73

Hayykitap
Anadolu Hisarı Mah. Sine Sk. No: 45/1
Beykoz 34810 İstanbul
Tel: 0212 352 00 50 Faks: 0212 352 00 51
info@hayykitap.com
www.hayykitap.com
facebook.com/hayykitap
twitter.com/hayykitap
instagram.com/hayykitap
Sertifika No: 12408

© Bu kitabın tüm hakları Hayygrup Yayıncılık A.Ş.'ye aittir.
Yayınevimizden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz,
hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Hayykitap - 1039

THE WILD PLANTS and MAGICAL WORLD of DERSİM

Writer
Ali Tiyar Gök

Sponsored by
Murat Bozankaya

Editör
İbrahim Demir

Cover Photo
Akın Gedik

Cover Page and Design
Bora Yücelen

Translation
Delta Consultancy

ISBN: 978-625-8222-86-9
1. Baskı: İstanbul, Aralık 2023

Printing Press: Yıkılmazlar Basım Yay.
Prom. ve Kağıt San. Tic. Ltd. Şti.
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B
Güneşli - İstanbul
Sertifika No: 45464
Tel: 0212 630 64 73

Hayykitap
Anadolu Hisarı Mah. Sine Sk. No: 45/1
Beykoz 34810 İstanbul
Tel: 0212 352 00 50 Faks: 0212 352 00 51
info@hayykitap.com
www.hayykitap.com
facebook.com/hayykitap
twitter.com/hayykitap
instagram.com/hayykitap
Sertifika No: 12408

© All Rights Reserved. No part of this publication may be reproduced,
printed or digitally reproduced in any form without the author's permission.
In short quotations, the source must be stated.

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	7
Biyografiler	
Yazar - Ali Tiyar Gök	8
Editör - İbrahim Demir	9
Bitki Editörü - Prof. Dr. Şinasi Yıldırım	10
Sunum (Türkçe - İngilizce)	12

I. BÖLÜM

DERSİM BİTKİLERİYLE YOLCULUK ve BU KONUDAKİ DÜŞÜNCELERİM	17
DERSİM'in BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİ ve BİTKİLERİN ARAŞTIRILMASINDA EMEĞİ GEÇEN BOTANİKÇİLER	56

Sadece Dersimde Yetişen Endemik Bitki Türleri	68
---	----

DERSİM BİTKİLERİ	85
Tohumlu Bitkiler - Spermatophyta	87
Açık Tohumlu Bitkiler - Gymnospermae	89
Kapalı Tohumlu Bitkiler - Angiospermae	99
Bir Çenekli Bitkiler - Monocotyledones	519

BİTKİLERİN TOPLANMASI ve YARARLANMA YÖNTEMLERİ	579
--	-----

DERSİM BÖLGESİNDE YETİŞEN BİTKİ TÜRLERİ KULLANIM ALANLARI	585
---	-----

BOYAMADA KULLANILAN BİTKİLER	614
------------------------------	-----

KAYNAKÇA	618
----------	-----

II. BÖLÜM

DERSİM'de YAŞAM ve BÜYÜLÜ DÜNYASI	621
DERSİM TARİHİ ve GENEL DEĞERLENDİRME	629
DERSİM COĞRAFYASI - DOĞA ZENGİNLİĞİ ve YAŞAM	663

BİTKİ ADLARI DİZİNİ (TÜRKÇE)	774
------------------------------	-----

CONTENTS

Acknowledgement	7
-----------------	---

Biographies

Author - Ali Tiyar Gök	8
Editor - İbrahim Demir	9
Plant Science Editor - Professor Şinasi Yıldırım	10
Foreword (Turkish - English)	12

PART I.

A JOURNEY THROUGH THE PLANTS of DERSİM and MY IDEAS	17
BIODIVERSITY in DERSİM and THE BOTANISTS WHO CONTRIBUTED to SEARCHING PLANTS	56

Endemic Plant Species Unique to Dersim Area	68
---	----

PLANTS of DERSİM	85
Seed Plants - Spermatophyta	87
Naked Seed Plants - Gymnospermae	89
Closed Seeded Plants - Angiospermae	99
Single Seed Leaf Plants - Monocotyledons	519

INSTRUCTIONS for HARVESTING and UTILIZING PLANTS	579
--	-----

PLANT SPECIES GROW in THE DERSİM REGION and THEIR PRACTICAL USES	585
--	-----

PLANTS USED for MAKING NATURAL DYES	614
-------------------------------------	-----

BIBLIOGRAPHY	618
--------------	-----

PART II.

LIFE in DERSİM and IT's MAGICAL WORLD	621
DERSİM's HISTORY and OVERVIEW	629
DERSİM's GEOGRAPHY - RICH NATURE and LIFE	663

PLANT NAMES INDEX (TURKISH)	774
-----------------------------	-----

Çemişgezek'te Bahar - Tağar Çayı
Spring in Çemişgezek - Tağar Stream

*Çemişgezek eşrafından "Bozankaya" ailesinin mensubu
Sayın Murat Bozankaya'ya, kitabımıza vermiş olduğu
kıymetli sponsorluk desteğinden ötürü çok teşekkür ederiz.*

*We would like to thank Mr. Murat Bozankaya,
a member of the "Bozankaya" family, from the notables of Çemişgezek,
for his valuable sponsorship support for our book.*

Bozankaya Ailesi
Bozankaya Family

Ali Tiyar Gök

Ali Tiyar Gök, 1945 yılında Kiğı'ya bağlı Şeyhan'ın Tiyaran mezrasında doğdu. Marmara Üniversitesi İşletme bölümünü bitirdi. Anadolu Holding Grubu'nda 17 yıl pazarlama yöneticisi olarak çalıştı. Gökçe Şirketler Grubunda Genel Koordinatörlük yaptı. 10 yıl boyunca kendi şirketini yönetti. 33 yılı aşkındır bitkilerle ve doğayla iç içe yaşıyor. Çeşitli yayınevlerinden basılmış kitapları ve basıma hazır üç kitabı var.

Kitapları:

Gizemli Karia Ülkesi (Mysterious Land Caria), Gezginin Bitki Bahçeleri, Kırdaki Bayırda Gezginin El Kitabı, Selbus (Kutsal Işık), Dağın Gölgesindeki Yüzler, Acısı Damıtılmış Günlükler

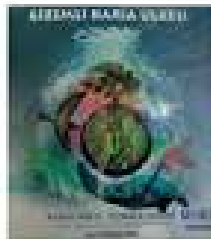

Author - Ali Tiyar Gök

Ali Tiyar Gök was born in 1945 in Tiyaran Hamlet in the Şeyhan area near Kiğı District of Bingöl. After earning a B.A. degree in Business Administration from Marmara University, he joined Anadolu Holding Group and served as a Marketing Executive for 17 years. Then, he worked for the Gökçe Group Companies as the General Coordinator. Mr. Gök ran his own business for 10 years. He has been leading a life immersed in plants and nature for the past 33 years. He is a published author, has books published by various publishers and three books prepared for publishing.

His books:

Mysterious Land Caria (Turkish & English), Traveler's Plant Gardens (Turkish), Traveler's Countryside Guide (Turkish), Selbus (Holly Light) (Turkish), Faces in the Shadow of the Mountain (Turkish), Pain Distilled Diaries (Turkish)

Editör - İbrahim Demir

İbrahim Demir 1962'de Ankara'da doğdu. TED Ankara Koleji ve sonrasında Hacettepe İşletme Yönetimi bölümünden mezun oldu. Ankara'nın kırsalında doğayla iç içe bir yaşam sürdü.

Türkiye ve Kuzey Kutup Dairesinde yer alan ülkelerde yaz-kış doğa yürüyüşü ve Bushcraft kampları yaptı.

Gizemli Karia Ülkesi (Ali Tiyar Gök), Operasyonel Mükemmellik ve İnsan (Levent Türk) kitaplarının editörlüğünü üstlendi.

Sade, doğaya ve insana dönük bir yaşam sürdürüyor.

Editör - İbrahim Demir

İbrahim Demir was born in Ankara in 1962. He attended TED Ankara College and then received a B.A. degree in Business Administration from Hacettepe University. He grew up in a rural district of Ankara, close to nature.

He practiced Bushcraft in Turkey and Arctic Circle.

Other books edited by İbrahim Demir are "Mysterious Land Caria" by Ali Tiyar Gök, "Operational Excellence and Respect" by Levent Türk

Mr. Demir is living a simple life in touch with nature and people.

Bitki Editörü - Prof. Dr. Şinasi Yıldırım

1949 Nazilli'de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini burada tamamladı.

1968 - 1972 Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Tabii İlimler bölümünü tamamladı.

1972 - 1973 Eğitim-Öğretim döneminde İzmir Eşref Paşa lisesinde biyoloji öğretmenliği yaptı.

1973 - 1974 15 ay Fransız hükümetinin bursu ile Vichy'de dil kursuna gitti, Nice ve Marsilya kentlerinde deniz kirliliği ve deniz mikrobiyolojisi üzerinde çalıştı.

1975 "İzmir Körfezinin Temizlenmesi" projesinde görev aldı. Aynı yıl Bornova Tuğsavul kışlasında kısa dönem askerlik görevini yerine getirdi. Yine aynı yılın sonunda Samsun Lâdik Akpınar lisesinde biyoloji öğretmenliğine başladı.

1977 Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi Botanik Bölümü asistanlık sınavını kazandı.

1978 Botanikte "Bilim Uzmanı" unvanını aldı.

1982 "Munzur Dağları (Erzincan-Tunceli) Florası Üzerinde Bir Araştırma" adlı tezle doktor unvanını aldı.

1983 TÜBİTAK Bilim Adamı Yetiştirme Grubunun doktora sonrası bursu ile Cenevre (İsviçre) kentinde Türkiye florası ve Isatis (Brassicaceae) cinsi üzerinde iki ay çalışma yaptı. 1984 Edinburgh (İskoçya) kentinde Türkiye florası ve Isatis (Brassicaceae) cinsi üzerinde bir ay çalışma yaptı.

1987 Doçent unvanını aldı ve 1988'de bu kadroya atandı.

1994 Sahipliğini ve editörlüğünü yaptığı "Ot Sistematik Botanik Dergisi" yayın hayatına başladı. Yılda iki sayı yayınlanmaktadır. En son 26.cildi yayınlanmıştır. Aynı yıl Ankara'daki bir dairesinde, Türkiye'nin ilk beş otluğu arasında yer alan ilk ve tek özel "Yıldırım" otluğunu kurdu.

1995 Profesörlüğe yükseldi.

1995 Prag (Çek Cumhuriyeti) herbaryumunda Türkiye florası üzerinde üç hafta çalışmalar yaptı ve bir hafta da apomiksiz çalışmaya katıldı.

1997 Yunanistan'ın Selanik, Patras ve Atina otluklarında iki hafta araştırma yaptı.

1997-1998 Kars Kafkas Üniversitesinde gönüllü olarak YÖK 40b'ye göre bir yıl görev yaptı.

1998 Kars'tan Ankara'ya dönmesine bir hafta kala arazi çalışması sırasında hayatı tehlikesi olan trafik kazasına uğradı ve üç hafta Erzurum'da ve üç hafta da Ankara Hacettepe hastanesinde yattı.

2000 - 2003 Botanik Anabilim Dalı Başkanlığı yaptı.

2006 Sofya (Bulgaristan) otluklarında Türkiye florası üzerinde bir hafta çalışmalar yaptı.

2016 yılında yaş sınırından emekli oldu.

2020 18-25 Ocak 2020 Ali Nihat Gökçiyiğit vakfı desteğiyle Edinburgh (İskoçya) botanik otluğunda bir hafta Isatis cinsi üzerinde araştırma; 25 Ocak-8 Şubat 2020 Londra (İngiltere) Kew Kralliyet botanik otluğunda iki hafta Isatis cinsi üzerinde araştırma yaptı.

Şimdiye dek yüzlerce bilimsel toplantıya katıldı. Öğrenim yaşamında 25 değişik ders verdi. 10 yüksek lisans, 8 doktora öğrencisini mezun etti. Birçok yerli ve yabancı dergide editörlük, yayın kurulu üyeliği ve hakemlik yaptı. 4 bilimsel kuruma üyedir. 51 TÜBİTAK olmak üzere 15 proje bilimsel olup 3'ü devam etmektedir. 4 kitap, 14 kitap bölümü ve 245 yayını ile bilim dünyasına tanıtıldığı 200'den fazla yeni tür vardır. Şu ana kadar dünyada ve Türkiye'de 46.500 sayı ve 300.000 örnek ile ülkemizden en çok bitki toplayan ve 2018 yılında TÜBİTAK Ulakbim'e göre yayınlarına en çok atıf yapılan araştırmacıdır. SCI kapsamındaki dergilerde çıkan makaleler için TÜBİTAK'ın verdiği Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik Ödülleri ile "Dersim Florası Üzerine Yapılan Çalışmalar", "National Park Munzur Teşekkür Ödülü", 2013 ve 2014 yılında aynı konuyla ilgili H.Ü. Fen Fakültesi tarafından da verilen ödülleri vardır.

Plant Science Editor - Professor Yıldırım, Şinasi

1949 Born in Nazilli, Aydın, where he stayed until he graduated from high school.

1968 - 1972 Attended Department of Natural Sciences at Aegean University, School of Science.

1972 - 1973 Worked as a biology teacher in this school year at İzmir Eşref Paşa High School.

1973 - 1974 Attended a language school in Vichy, France, for 15 months, on a French Government Scholarship, during his stay in France, he carried out research on marine pollution and marine microbiology in Nice and Marseille.

1975 Took part in "Gulf of İzmir Restoration Project". The same year completed short -term mandatory military service at Tuğsavul Military Barracks in Bornova, İzmir and at the end of the year appointed as biology teacher at Akpınar High School in Ladik, Samsun.

1977 Passed the Assistant Professor Exam for the Botany Department of Hacettepe University, School of Science

1978 Received the official title of "Botanist". 1982 Earned a PhD. degree with his dissertation: "A Research on the Flora of Munzur Mountains (Erzincan-Tunceli)".

1983 Conducted a two-month study on Turkey's flora and Isatis species (Brassicaceae) in Genova, Switzerland on a Post-Doctoral Fellowship awarded by TÜBİTAK Scientist Training Group.

1984 Conducted a one-month study on Turkey's flora and Isatis species (Brassicaceae) in Edinburgh, Scotland. 1987 Promoted to the rank of Associate Professor and achieved his tenure in 1990.

1994 The first issue of "The Herb Journal of Systematic Botany", owned and edited by Mr. Yıldırım, was published. The journal is published semi-annually. So far, twenty-six volumes have been published. In the same year he founded the first and only private herbarium in Turkey, "Yıldırım", cited among the first five herbariums in the country, in his apartment in Ankara. 1995 Promoted to the rank of Professor.

1995 Conducted several studies on Turkey's flora at a herbarium in Prag, Czech Republic for three weeks and joined the apomixis workshop for one week.

1997 Conducted studies at herbariums in Thessaloniki, Patras and Athens, Greece for two weeks.

1997-1998 Worked as a volunteer professor at Caucasus University in Kars for one year under the Council of Higher Education 40b.

1998 Involved in a life-threatening car accident during a field survey just one week shy of his departure from Kars to Ankara and hospitalized for three weeks in Erzurum and three weeks in Hacettepe Hospital in Ankara.

2000 - 2003 Served as Head of the Botany Department.

2006 Carried out a one-week research at herbariums in Sofia, Bulgaria on the flora of Turkey.

2016 retired due to age limit. 2020 Conducted a one-week study on Isatis species at the Royal Botanic Garden Herbarium in Edinburgh, Scotland, between the dates of January 18 - 25, 2020 and a two-weeks study at the Royal Botanic Gardens Kew between the dates of January 25 - February 8, 2020, with contributions of Ali Nihat Gökçiyiğit Foundation.

He, so far, has joined hundreds of scientific meetings. During his academic tenure he taught 25 different courses and supervised 10 graduate and 8 PhD. students. He served as an editor, editorial board member and referee at many local and international journal and is a member of 4 scientific institutions. Mr. Yıldırım, so far, completed 15 projects, 5 of which being TÜBİTAK projects, and is currently working on 3 projects. He introduced over 200 new plant species to the world of science with his 4 books, 14 book chapters and 245 other published work. With 46,500 plants and 300,000 specimens collected so far in the Turkey and in abroad, he holds the title of the researcher having the largest plant collection in our country, and according to TÜBİTAK Ulakbim 2018, the most cited researcher. Among the awards he received are TÜBİTAK's International Scientific Publications Incentive Award, which is given for articles published in journals indexed in SCI, "Studies on Dersim's Flora" Award, "National Park Munzur Recognition Award", and awards on the same topic given by Hacettepe University Department of Science in 2013 and 2014.

SUNUM

Şehirler, sahil kasabaları, kış turizmi alanları ve doğa severler için cazip hale getirilen ulaşımı kolaylaştırılmış dağ köyleri ve dağlar... Bu yerlerin tamamı rant ve oy kaygısı ile beslenen -gelecek öngörüsünü yansıtmayan- imarsız/ımarlı beton yapılarla niteliğini kaybetti. Enerji yatırımları ve maden sahaları ile doğa talanı uç noktaya ulaştı. Facebook ve Instagram'da doğa yürüyüşçüleri ve kampçılar tarafından el değmemiş doğal alanlar paylaşıldıkça -kentliler buraları keşfetmek için yollara koyuldu- çevre koruma kültürü olgunlaşmadığı için bu bölgeler de kirlilikten nasibini aldı.

Yurt dışında dağcılık/doğayürüyüşleri yaptığım yerlerde sohbet ettiğim kişilerin -doğanın korunması hakkındaki bilinç seviyeleri- beni çok etkiledi. Elimdeki bıçakla Huş Ağacı'nın kavlamış 2cm x 3cm uzunluğundaki incecik kabuğunu almak isterken "Burası Milli Park yapmamalısn!" uyarısı beni hem utandırdı hem de -Karadeniz Yeşil Yol projesinin doğaya vereceği kıyım aklıma gelince- gülümsetti. 400 km uzunluğundaki yürüyüş rotasında (Kungslöden, İsveç) -tahminen 20.000 kişinin sırtında gezici evleri ile yürüyüş yaptığı yerlerde- yanlışlıkla cepten düşmüş bir mendil dışında bir tane çöp ile karşılaşmadım.

Yine de her durumda ülkemizin doğal güzelliklerini kirlenmeden barındıran yörelerimiz de mevcut. Dersim'de bu yörelerden birisidir. Ülkemiz coğrafyasının farklı yörelerindeki bitkileri tanıtan kitaplar kısıtlı olsa da erişilebilir durumdadır. Ali Tiyar Gök dostumuzun "Dersim'in Yaban Bitkileri ve Büyülü Dünyası" kitabını hazırlamaya başladığını duyunca, Dersim coğrafyasının tanıtımına yönelik değerli çabası bizleri çok heyecanlandırdı ve ekip olarak çalışmaya başladık.

Sevgili okur, böylesine kapsamlı bir kitabın içeriğini, kapsamını, zenginleştirici yönlerini, ne değer ifade ettiğini, insanlara, toplumlara olan katkısını ve nihayetinde bölge insanına, ülkeye ve bütün insanlığa nasıl bir hizmeti olacağını bu kısa metinde anlatmanın olanak dahilinde olmadığını tahmin edebilirsiniz. Bu bağlamda kitabın özetini sizlere aktarmak isterim.

Bölgenin gerek coğrafi yapısı gerekse iklim ve asayiş koşulları nedeniyle, bölge hakkında yeterli araştırma yapılamamıştır. Dersim coğrafyasının doğası, içinde hayaliyetini sürdüren Flora ve Faunası, tarihi, otantik yaşam ve inanç dünyası bir bütün olsa da kitabın ana konusu bölgenin zengin florasıdır. Bundan dolayı kitabın I.Bölümü: Dersim'in Yaban Bitkilerini kapsamaktadır. Dört yıl süren çalışma sonucunda; sadece Dersim'de yetişen endemik türler - 54 adet dahil- 365 adet endemik olmak üzere, toplam bitki türü 1864 olarak saptanmıştır. Bölgedeki bitki taksonunun 2500 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu miktar bazı Avrupa ülkelerinin toplam bitki sayısına yakındır.

Kitabın II. Bölümü: Dersim'in Büyülü Dünyasıdır. Amacı; olağanüstü doğasını, coğrafi yapısını, tarihini, kısa da olsa inanç dünyasını, ekonomik yapısını, otantik yaşamını, çeşitli doğa sporlarını, folklorunu, mutfakını, ulaşım ve konaklama olanaklarını kapsaması ve çok zengin görsel öğelerle desteklenmiş olmasıdır. Bu kitabın kapsamı ve hacminde olmasa da yazarın "Gizemli Karia Ülkesi - Mysterious Land Caria" dahil, 81 ilimizden sadece 3 ilimize ait bitki kitabı olduğunu düşünürsek -bölgenin iç ve dış turizmi açısından- bu kitabın Dersim ve ülkemiz için büyük bir kazanım olduğunu söyleyebiliriz.

Bir doğasever olarak, ülkemizde ve Avrupa'nın kuzey ülkelerinde uzun dağ ve doğa yürüyüşlerine katıldım. Bölgelerin doğa, flora ve faunasına ait 20 sayfalık kitapçıklara bile ne kadar önem verildiğine tanık olan biri olarak, kitabın oluşum sürecinde, ekip olarak bu çalışmaya katıldığımızdan dolayı çok büyük gurur duyuyordum. Bu vesileyle tüm doğa dostlarına, Dersim'in olağanüstü güzellikleriyle tanışmasını diliyorum.

İbrahim Demir
Nisan 2021

FOREWORD

Cities, coastal towns, winter tourism destinations, and mountain villages and mountains; made charming and easily accessible to lure nature lovers... All such destinations have lost their identity and unique quality thanks to mushrooming concrete structures, with or without zoning /building permits, lacking a forward-looking perspective, and driven by the urge to build wealth through real property and to win over votes. With power plants and mining fields, exploitation of the natural resources reached a climax. As hikers and campers shared images of the pristine nature on Facebook and Instagram, urbanites set out to explore those destinations, causing those areas to get their fair share from pollution, simply because concept of environmental protection is yet to take hold in our society.

I was overly impressed by the degree of awareness for conserving and protecting nature, of the people I met while mountaineering /hiking abroad. I was just about to scrape off a 2 cm x 3 cm scaled flimsy bark of a birch tree when I heard someone yelling at me: "You are at a National Park, you shouldn't be doing that!" At first, I felt embarrassed and then smiled, thinking about how the Black Sea Green Road project would destroy nature. All along the 400 km hiking route (Kungslöden, Sweden), an estimated 20,000 people walk with their mobile homes on their backs, I have not seen even a piece of litter other than a tissue that must have accidentally fell out of a visitor's pocket.

In any event, we still have regions hosting unspoiled natural wonders of our country. Dersim happens to be one of them. Though limited, most of the books that introduce plants endemic to various regions in our country are publicly accessible. We were overly excited to hear our dear friend Ali Tiyar Gök had set out to prepare a book titled; «The Wild Plants and Magical World of Dersim» and so moved by his priceless efforts to introduce the endemic flora and other characteristics of the Dersim region so that we joined him to work as a team.

Dear reader, you can imagine that it is not an easy task to sum up in this short foreword, the content, scope, enriching qualities, value, contribution to people and society of such comprehensive book and how it would, ultimately, benefit the people of the region, the country and humanity alike. Instead, I would like to share a concise summary of the book here.

Due to rugged topography, harsh weather conditions, and security reasons, not enough research has been done in the region. Dersim's flora and fauna, history, authentic lifestyles, and world of faith coexist as integral parts of its natural ecosystem, but nevertheless, this book primarily focuses on the rich flora and fauna of the region. Accordingly, Part I of the book consists of Dersim's Wild Plants. As a result of a four-year research in the region, a total of 1,864 plant species have been identified, of those, 365 (including the 54 plant species unique to Dersim) being endemic to the region. The number of plant taxa in the region is estimated to be around 2,500, which is close to the total number of plant species in some European countries.

Part II of the Book: "The Magical World of Dersim", Purpose: The is part aims to cover Dersim's spectacular nature, topology, world of faith, albeit brief, economic structure, authentic life, various outdoor sports and recreational activities, folklore, cuisine, transportation, and accommodation facilities, and to enrich this content with rich visual elements. Given that there are only 3 plant books dedicated to the plants in 3 out of 81 cities in our country, including "Mysterious Land Caria", written by the same author, though not as broad and extensive as this one, I think, it is safe to say that this book is a significant contribution to Dersim and also to our country, for it will give a big boost to the domestic and international tourism in the region.

I am a true nature enthusiast and have long been participating in several long-distance mountain hikes and nature walks in Turkey and in the Nordic region of Europe. As someone who witnessed how even 20-page printed booklets covering the regions' nature, flora and fauna were genuinely treasured, I, needless to say, am tremendously proud of being involved in this project from start to finish as a team.

I would like to take this opportunity to wish all nature enthusiasts to meet the astounding splendors of Dersim.

İbrahim Demir
April 2021

"Peşinen itiraf etmeliyim ki; Dersim'in Yaban Bitkileri ve Büyük Dünyası kitabı projem, çılgınlıktan öte bir şey oldu benim için. Doğaya olan aşırı sevdam ve gezgin ruhum olmasa, böylesi bir serüvene girşmeyi hayal bile edemezdim. Benzeri olmayan Munzur'un ve Mercan'ın muhteşem dağ vadilerinde; yıllardır bıkırla hemhal olan biri olarak, kendimden geçip, ilk kez karşılaştığım mor, effatun, pembe, turuncu, sarı, kırmızı çiçeklerin arasında heyecanla dolanarak, sürekli deklanşöre basmak, onlara tanış olmak başı başına bir şölen oldu. Hiçbir şey yapamasam da yaşadığım o anlar tek sözcükle büyüleyiciydi. Hele amcaoglu Tahir'le Havaçor vadisinde, botları çıkarıp, buzlu dere suyunu geçer geçmez, kendimizi, düzi aşan doğal çiçek bahçesi içinde bulmanız, unutulacak cinsten değildi. Vadide yankılanan buzlu sulara karışan kuş ezgileri, vızıldayan arılar, çevremde uçuşan rengarenk kelebekler, gözlerimin önünden gitmiyor".

Mayıs 2016'daki günlüğümde, Dersim'i böyle dile getirmişim. Bende derin izler bırakan Dersim bölgesi - karın zirvelerden eksilmediği ulu dağları, vadileri, berrak ırmakları, derelen, şelaleleri, yüksek yaylalardaki krater gölleriyle- tek kelimeyle muhteşem bir coğrafya. Halen, Avrupa ülkelerinde birçoğunun soyu çoktan tükenmiş 44 memeli türü, dünyada ender olan kırmızı benekli alabalık dâhil 7 balık, 219 kuş, 200'ü bulan kelebek türü ve kayıt altına alınmış 2500'ü aşkın bitkisiyle, dünyada ender rastlanır doğal bir habitata sahip olduğu kitabın içerisinde de görülecektir. Önemli bir konu da Yayladere ve Kığı bölgesinde, Dersim'deki bitki türlerinin aynısını yaygın olarak bu bölgelerde görmem oldu. Bundan dolayı, kitabın bu iki ilçenin böklerini de içerdğini belirtmek isterim.

Ülkemizde, kent bazında; %90'ını sahada fotoğraflı çekilerek, 365'i endemik olmak üzere, toplam 1864 (kitapta fotoğraflı olan bitki toplamı 1552) bitkiyi kapsayan bir çalışma bugüne kadar gerçekleştirilmemiştir. Kanımca, Dersim'in böylesine hacimli Florasının kitaplaştırılmış olması, bölge halkı ve bütün insanlık için büyük kazanım olmuştur.

Bugüne dek terörle gündeme gelen Dersim -umanım bundan sonra bir benzeri olmayan doğası, Faunası ve Florasının rengârenk çiçekleriyle- sevgi ve başşın kenti olarak anılacaktır.

Kitapta yer alan önemli bir çalışma ise; Dersimli dostum Mehmet Yürek ile hazırladığımız II. bölümdür. Mehmet Yürek tarafından derlenip, değerlendirilen tarih, coğrafya, sosyal, ekonomik ve kültürel bilgilerin görsel karelerle desteklenmesi Dersim'in olağanüstü güzelliklerini ve gerçek yüzünü okuyucuyla tanıştırmaktadır. İç ve dış turizm açısından, gezilecek, görülecek doğal güzelliklerin yoğun olarak kitapta yer alması ve ayrıca konaklama, yerel mutfak kültürüne ait örnekler verilmesi kıtba büyük değer katmıştır.

Umanım bizim duyduğumuz heyecanı ve sevindi, dört yıl boyunca, gece-gündüz demeden ortaya konan emeği, kitabı eline alıp inceleyen her okuyucu algılayacak ve böylesi bir coğrafyanın varlığından, sevinç ve gurur duyacaktır. ...

Ali Tiyar Gök
Aralık 2020, Datça

hayykitap

